

МОВА І КУЛЬТУРА

наукове видання

випуск 7

ТОМ VII/1

Київ
2004

Інститут філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України

СЕРІЯ «ФІЛОЛОГІЯ»

Наукове видання

«МОВА І КУЛЬТУРА»

Випуск 7

Том VII
Частина перша

**ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА
В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРИ**

Видавничий Дім Дмитра Бураго
Київ 2004

УДК 80 + 008] (082)

ББК 81я 43

М 74

М 74 **МОВА І КУЛЬТУРА.** (Науковий щорічний журнал). – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2004. – Вип. 7. – Т. VII. Ч. 1. Художня література в контексті культури. – 276 с.

Видання зареєстроване Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.
Свідоцтво КВ № 4332 від 27.06.2000 р.

Засновник:

Фонд розвитку культури і мистецтва «ПАРАД ПЛАНЕТ»

Видається за рішенням Вченої ради
Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України від 1.06.2000 р.

Головний редактор Д. С. Бураго

Редакційна рада:

д-р філол. наук, проф. **А. Й. Багмут**; д-р філол. наук, проф. **В. М. Бріцин**; д-р філол. наук, проф., академік АН ВШ України **Ю. Л. Булаховська**; д-р філол. наук, проф. **О. П. Воробйова**; д-р філол. наук, проф., академік АН ВШ України, заслужений працівник ВШ України **М. О. Карпенко**; д-р філол. наук, проф. **Т. В. Клеофастова**; д-р філол. наук, проф. **Ю. І. Корзов**; д-р філол. наук, проф. **Н. В. Костенко**; д-р філос. наук, проф., заслужений діяч науки і техніки України **С. Б. Кримський**; д-р філол. наук, проф., член-кор. НАН України **Н. Є. Крутікова**; д-р філол. наук, проф. **А. К. Мойсієнко**; д-р філол. наук, проф. **Ф. О. Нікітіна**; д-р філос. наук, проф., академік НАН України **О. С. Онищенко**; д-р пед. наук, проф. **Г. В. Онкович**; д-р філос. наук, канд. істор. наук, проф. **Ю. В. Павленко**; д-р філол. наук, проф. **Г. Ф. Семенюк**; д-р філол. наук, проф., академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України **В. Г. Склярєнко**; д-р філол. наук, проф. **О. С. Снитко**; д-р філол. наук, проф. **Е. С. Соловей**; д-р психол. наук, проф., член-кор. АПН України **Н. В. Чепелєва**.

УДК 80 + 008] (082)

ББК 81я 43

Рецензенти:

д-р філол. наук, проф., академік НАН України **Д. В. Затонський**
д-р філол. наук, проф. **Н. Г. Озерова**
канд. філол. наук, доц. **П. П. Алексєєв**

Видання затверджено ВАК України:

Постанова президії ВАК України від 8.11.2000 р. № 1-01/9 (літературознавство);
Постанова президії ВАК України від 13.12.2000 р. № 2-01/10 (мовознавство).

© Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2004

© Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 2004

© Видавничий Дім Дмитра Бураго (майнові), 2004

5. Дубровина К. Н. Библиейская фразеология русского языка в художественных и публицистических произведениях // X международная конф. по функциональной лингвистике: «Функционирование русского и украинского языков в эпоху глобализации». – Ялта, 2003. – С. 110–111.

6. Бондарский М. С. Словарь географических названий / Под ред. В. П. Тихомирова. – М.: Мин. просв. РСФСР, 1958. – 391 с.

7. Етимологічний словник української мови: В 7-ми т. – К.: Наукова думка, 1982. – Т. 1. – 631 с.

УДК 82.091.001.3“19”

Якубовська Н. О.
(Чернівці, Україна)

ВПЛИВ «ГОМЕРІВСЬКОГО ПИТАННЯ» НА СВОЄРІДНІСТЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ «ОДИССЕЇ» (теоретичні аспекти)

В работе рассматриваются теоретические аспекты изучения «гомеровского вопроса» и его связь с интерпретационными особенностями «Одиссеи» в литературе XX в. Произведенное исследование прослеживает влияние теорий происхождения поэмы на формы и способы переосмысления традиционного сюжета.

Ключевые слова: гомеровский вопрос, интерпретация, сюжет, образ.

The present work deals with the theoretical aspects of «homeric question» studying and its connection with interpretation features of «Odysseus» in the XX century literature. The made research traces influence of the poem origin theories on forms and ways of reconsideration of the traditional plot.

Key words: homeric question, interpretation, plot, image.

У статті робиться спроба прослідкувати вплив «гомерівського питання» на своєрідність літературної інтерпретації поеми «Одіссея». Проблеми особистості Гомера, його авторства стосовно «Іліади» та «Одіссеї», походження обох давньогрецьких поем мають більш ніж трьохстолітню історію. «Гомерівське питання» налічує велику кількість досліджень, як зарубіжних (У. Віламовець-Меллендорф, Е. Бікель, Г. Метте) так і радянських вчених (О. Лосев, С. Радциг, І. Шталь). З огляду на розробленість тематики ми обмежимося коротким оглядом цього питання, зосереджуючи увагу на його зв'язку з теорією традиційних сюжетів.

Епічні поеми Гомера стали символом довершеності творчого генія митця та неослабним зразком для поколінь письменників. Поема «Одіссея» датується за одними джерелами другою половиною – кінцем VIII ст. до н. е. [1 (1, 79)], за іншими – кінцем VIII – початком VII ст. до н. е. [2 (1, 327)]. «Одіссея» входить до кіклических поем троянського циклу і разом із «Іліадою» утворює їх ядро. Поема «Кіпрії» Стасіна Кіпрського є передісторією Троянської війни, пояснює її причини та є своєрідною експозицією гомерівської «Іліади»; «Іліада» Гомера розповідає про один епізод десятого року Троянської війни, що триває п'ятдесят три дні, – гнів Ахілла; «Ефіопіда» Арктина Мілетського примикає

до «Іліади» і розповідає про події, що відбуваються після поховання Гектора, про смерть амазонки Пентесілі та про суперечку Одиссея і Аякса Телемоніда щодо права володіння зброєю Ахілла; в «Загибелі Іліона», що приписується також Арктину, зображається побудова дерев'яного коня й зруйнування Трої; «Мала Іліада», автором якої вважають Лесха Лесбосського, показує події після смерті Ахілла, містить епізоди про поїздки Одиссея за Неоптолемом і Філоктетом, та закінчується перемогою греків над троянцями; в поемі «Повернення» Гагія Трезенського описується загибель основної частини грецького флоту та розповідається про долі віщунів Калханта, Неоптолема, Менелая і Єлени та Агамемнона; «Одиссея» Гомера – розповідає про десятилітнє повернення додому з Троянської війни ітакійського героя Одиссея та випробування, які випадають на його долю; в першій книзі Евгамонна «Телегонії» оповідається про нові подорожі Одиссея після повернення на Ітаку, а в другій – про смерть Одиссея від руки власного сина від Кірки Телегона. Таким чином, поеми інших грецьких авторів доповнили події, описані в поемах Гомера, заповнивши лакуни, і створили цілісну картину Троянської війни [3, 11–16]. Тож, використовуючи принципи «Поетики традиційних сюжетів» А. Є. Нямцу, можна сказати, що поеми троянського циклу є своєрідними «продовженнями» гомерівського сюжету: «Створюючи ці поеми, античні автори не лише орієнтувалися на безперечний авторитет Гомера, а й, передусім, намагались «завершити» його творіння, включити їх в єдиний літературно-міфологічний континуум з його численними подієво-логічними мотивуваннями» [4, 83]. В літературі ХХ ст. цей принцип широко використовується для осучаснення «Одиссеї» (Н. Казандзакіс «Одиссея», К. Варналіс «Щоденник Пенелопи», Л. Фейхтвангер «Одиссей і свині, або Про незручність цивілізації», Є. Анджеєвський «Ніхто», Е. Юнсон «Прибій і береги»).

Знайомство зі структурною побудовою «Одиссеї» є важливою передумовою для розуміння подальших процесів трансформації поеми. Вирішення цього завдання неможливе без огляду так званого «гомерівського питання», яке складають суперечки стосовно реальності існування Гомера та походження поем «Іліади» та «Одиссеї» [5, 38–46].

«Гомерівське питання» започатковане в 1795 р. німецьким філологом Ф. А. Вольфом, який своїм дослідженням «Передмова до Гомера» загострив питання щодо особистості аеда, хоча і не заперечував його авторства стосовно більшої частини пісень, роблячи висновок, проте, що художня єдність поем є результатом пізнішої обробки.

Праця Ф. А. Вольфа розколола філологічний світ на два табори – «аналітиків» та «унітаріїв». Серед аналітичного напрямку слід виділити кілька теорій: 1) за теорією індивідуальної творчості поеми ділили на незв'язні пісні. Вона чітко окреслюється Б. Нізе, який заперечує будь-яку народну творчість, зазначаючи, що Гомер штучний і, що до створення поем троянського міфу не було. Ця течія знаходить своє розгалуження а) у теорії малих пісень (К. Лахман, А. Кехлі), яка нівелювала роль першопочаткового поета; б) у теорії «зерна», за якою кожна поема розрослася з початкового ядра древнього короткого епічного твору [6, 17]. На думку Дж. Грота ядром «Іліади» є «Ахелайда». Розглядаючи хронологічний порядок виникнення частин «Одиссеї», А. Кірхгофф вважає початковою частиною від Каліпсо до Ітаки, потім – на Ітаці, і нарешті – Телемахіда і подорожі Одиссея до Каліпсо, тоді як У. Віламовіц-Меллендорф первинними – пісні V–XIV, потім Телемахіду і аж згодом – перемогу над женихами [5, 40]; 2) теорія колективної творчості вважає протиріччя в поемах не пізнішими вставками, а логічним розвитком народних сказань (Л. Ергардт). Частиною цієї теорії складає теорія мовних міграцій А. Фікка. Він стверджує, що «Іліада» була створена на еолійському діалекті, а пізніше

в наслідок міграції племен, перекладена на іонійський діалект. Це припущення, як зазначає А. Лосев, є неможливим ні лінгвістично, ні культурно-історично [5, 41]; 3) синтезична теорія об'єднує попередні теорії говорячи про так звані «нашарування» у тексті різних епох (П. Кауер).

Прихильники унітарного напрямку не заперечують впливу народної творчості та наявність пізніших вкраплень, проте стверджують, що «на останньому етапі в складанні поем брав участь геніальний поет, який обробив їх художньо і довів до вищої форми досконалості» [7, 46].

На сучасному етапі дослідження гомерівського питання вчені схилиються до унітарної теорії походження поем «Іліади» та «Одіссеї» та їх приналежності одному і тому ж автору. Підтвердженням цієї думки є результати дослідження, проведеного англійськими вченими в 50-х роках, за допомогою кібернетичного мозку, який проаналізував тексти обох поем [7, 46].

У доповіді «Порядок і форма подорожей Одиссея», представленій у 1991 році на VI Міжнародній конференції по «Одіссеї» [8, 246–249], А. Привітер робить спробу класифікувати подорожі Одиссея за принципом ворожих та дружніх відношень з істотами, що зустрічаються на його шляху. Автор робить висновок, що зустрічі з ворожими істотами описуються в непарних піснях, а з дружніми – в парних. А. Привітер виводить закон субординації подорожей – симетрію, що існує між подорожжю Одиссея з одним кораблем і флотилією та внутрішню симетрію перших дев'яти подорожей: другої й восьмої (лотофаги і сирени) – небезпека забути батьківщину, четвертої та шостої: (Еол і Кірка) – тривала зупинка в гостях і т. д. Важко стверджувати вірність цих висновків, проте безперечним є те, що вони певною мірою підтверджують єдність авторського задуму і композиції поеми «Одіссея», а тобто є ще одним підтвердженням унітарної теорії походження поеми, прихильники якої також звертали увагу на симетричність побудови поем.

Наступним наріжним каменем гомерівського питання стала проблема авторства. Історичне існування поета на ім'я Гомер, що був би безперечним автором поем «Іліада» та «Одіссея» було темою для дослідження для багатьох дослідників ще з давнини. Дискусійне питання щодо місця народження Гомера знайшло своє відображення не лише в науковій літературі, а й у сатиричній розповіді А. Еренштайна «Ходіння Гомера по муках». Гомер, що живе при дворі Одиссея, і, як сам каже, походить від співців Фемиуса і Демодока, розповідає про свої поневіряння, які випали на його долю, після того, як Пенелопа виганяє його, коли Одиссей «йде на прощу щоб задобрити Посейдона за смерть Поліфема» [9, 108]. Саме злощастя, які переслідують співця, змушують аеда блукати від міста до міста, що й стає підставою для подальшої суперечки цих міст Греції щодо права вважатися місцем народження славетного Гомера.

Образ Гомера включається в оповідну структуру повісті К. Варналіса «Щоденник Пенелопи» та оповідання Л. Фейхтвангера «Одіссей і свині, або Про незручність цивілізації». Проте, на відміну від повісті грецького письменника, де Гомер з'являється в канві оповіді як співець, що за плату оспівує можновладцям славу греків [10, 72–73], фейхтвангерівський Гомер перетворюється в загальну назву для позначення будь-якого співця. Тож, автор торкається питання реальності самої постаті давньогрецького аеда та приналежності «Одіссеї» одному автору. Німецький письменник використовує версію про переклад імені славетного співця (згадку про що знаходимо в праці Н. А. Флоренсова [11, 66]) і стверджує, що «Гомер» – Це означало: «супутник», «той, хто не може ходити сам» [12, 419]. Розшифровуючи свій переклад, Л. Фейхтвангер намагається пояснити

традиційне зображення славетного грека: «...многие певцы были слабы зрением, а то и просто слепы...» [12, 419]. Тож, власного співця Фемія Одиссей також називає гомером.

У вірші «Обработки» Л. Фейхтвангер іронічно поставив питання реальності існування Гомера та правомірності творчого переосмислення доробку інших письменників: «...то, что у меня хорошо получилось, / Приписывают они мертвому писателю, который / Очень знаменит и никому не ведом и о котором / Никто толком не знает, был ли он в свою очередь / «Оригинальным поэтом» или, может быть / Обработчиком» [13, 5]. Та саме завдяки ремінісценціям сюжети й образи продовжують своє життя, не йдуть у забуття.

Як і стосовно гомерівського питання, в науковій літературі немає єдиної думки щодо джерела сюжету «Одиссеї». На відміну від «Іліади», сюжетну основу якої складає історичний сюжет про Троянську війну, «Одиссея», як вважають А. Боннар [1] і Є. Мелетинський [14, 63–64] складається з архаїчних міфологічних і казкових мотивів, пізніше вставлених у рамку Троянської війни. Більшість вчених схиляються до думки, що сирий архаїчний матеріал був скомпонований і оброблений видатним аедом Гомером, який зумів піднести до високого рівня первинний народний сюжетний матеріал. Як зазначає А. Боннар, «Одиссея» була написана в епоху відкриттів і завоювань західного Середземномор'я і створювалась для авантюристів і моряків, які вирушали в далекі подорожі в пошуках олова. В поемі використані оповідання мореплавців про далекі землі, наповнені ворожими істотами [1, 79].

Дослідженням поем Гомера, що в них вигадано, а що правда почав ще учень Сократа Антисфен, а згодом продовжив Зенон, Персей з Кітіона та багато інших [15, 183]. Тож подорож Одиссея не залишилася поза увагою і сучасних учених. «Одиссею» можна вважати «одним із найперших пригодницьких романів в історії людства» та «енциклопедією географічних уявлень древніх греків» [16, 42]. Думка про те, що «Одиссея» описує реальну подорож спровокувала виникнення декількох теорій так званої «географічної подорожі» Одиссея. Ірландський мандрівник Тім Северін розробив гіпотезу про «грецький» маршрут Одиссея, яку і перевірів, здійснивши аналогічну подорож на вісімнадцятиметровій галері «Арго» [17]. Опираючись на гомерівський текст, дослідник припустив, що Одиссея повів свої кораблі вздовж побережжя Фракії до мису Малєя на південно-заході Пелопонеса, де і почалися його біди. Як вважає Т. Северин, країна лотофагів знаходиться на території сучасної Лівії, а фруктами, що позбавляють пам'яті, могли бути гашиш, жожоба, лотос-лілія або навіть фінік. Схожість ландшафту, побутування легенд про велетнів-людодів, та печера, що за описами була дуже схожою на печеру гомерівського Циклопа, підтвердила думку ірландського дослідника про те, що зустріч із Циклопом відбулася саме на острові Крит.

Замок Еола знаходився в старій піратській фортеці Гарбуза на північному заході від Криту, яка в перекладі означає «шкіряний мішок». Острів Ея, де жила Цирцея, є сучасним островом Паксос. Сцилла і Харибда – це скелистий острівець Сесула з роздвоєною навпіл скелею або вузький пролив між островом Лефкас і материком. Сирени проживали на північній частині острова Лефкас, що підтверджують древні могильні пагорби. Острів Геліоса – острів Тринакрія, царство Каліпсо знаходиться на острові, що і тепер називається Огігія. Багате царство феаків, як вважає дослідник, знаходиться на острові Корфу. Що ж до царства Одиссея, то Т. Северин сумнівається, що воно знаходилося на острові Ітака. Місцем його розташування могло б бути південно-західне узбережжя.

Досить реальній версії морської подорожі Одиссея Т. Северина, що відбувалася в середземноморських водах, протистоїть «атлантична» версія французького вченого

Роберта Філіппа. Він вважає, що Гомер скопілював давньогрецький «ностон» (сюжет про повернення на батьківщину) із більш древнім фінікійським описом атлантичної по-дорожі, що обросла в грецькому описанні фантастичними подробицями [17, 49]. Здавна фінікійці здійснювали небезпечні подорожі за оловом в Англію, тож Одиссей, на думку французького вченого, вирушає з Канарських островів і вздовж європейського узбереж-ся потрапляє в Осло. Цим Р. Філіпп обмежує свою гіпотезу, не пояснюючи зворотній шлях героя додому. Цікавим є і той факт, що, як підтверджують розкопки Г. Шлімана, Троя знаходилася біля Дарданелльської протоки, тож Одиссей мав почати свою подо-рож саме із Середземного моря, що абсолютно не стикуються з теорією запропонова-ною французьким ученим. Проте, «атлантичну» теорію поділяє й інший французький географ Жільбер Пійо, який підґрунтям гомерівської поеми «Одіссея» вважає реальну морську подорож царя Ітаки. Ключем до розгадки є відстань в днях, зазначена в по-емі, швидкість, яку географ вирахував по подорожах Телемаха на Пілос і в Елладу та Одиссея – із Корфу на Ітаку, що рівняється приблизно 8,7 вузла та напрямом за розташу-ванням зірок, яке вказувала Каліпсо [18].

За розрахунками Ж. Пійо, країна лотофагів знаходиться на території південного Марокко, де вирощують індійську коноплю. Канарські острови є місцем проживання Циклопа, який є антропоморфною персоніфікацією вулкана Тенериф, а гнів Циклопа – виверження вулкана. Оточений скалами острів Еоло – острів Мадейра. Країна лестригонів знаходиться на думку вченого, на вологому скелистому західному узбережжі Ірландії. Туманна країна кіммерійців розташована на півночі Ірландії, а Сцилла і Харибда – скелі біля узбережжя Шотландії з відомою «фінгаловою печерою» з-під високих склепінь якої чується таємничий шепіт. Чудовий острів Огігія це Ісландія з її гейзерами.

Ж. Пійо значно доповнив і обґрунтував теорію Р. Філіппа, проте, як і попередній дослідник, не зміг вивести її логічне завершення – повернення Одиссея. Спільність поглядів знаходимо і в меті подорожі – пошуку цінних металів, – одним із яких було олово. Ж. Пійо вважає, що деякі місця в поемі були навмисно «затемнені» щоб прихо-вати від конкурентів знайдений новий торгівельний шлях. Французький географ вва-жає «Одіссею» «закодованою» картою цього шляху, яка передавалася усно від покоління до покоління і справжнє значення якої з часом загубилося, а той, хто записав її, можливо, не підозрював про існування цієї закодованої інформації.

Відлуння цієї думки знаходимо у змалюванні перебування Одиссея на острові Схерія в оповіданні Л. Фейхтвангера «Одіссей і свині...». Доблесний герой вражений розкіш-шо та багатством царя Алкіноя. Та найбільше Одиссея схвилював невідомий ітакійцям «синьо-чорний» метал – залізо, шматок якого стає для героя найдорогоціннішим пода-рунком.

Своєрідними відображеннями географічних теорій походження «Одіссеї» в літера-турі можна назвати пригодницькі продовження «Одіссеї» за принципом «нанизування» [4, 94] колізій та ситуації, де єдиним головним героєм залишається Одиссей. Провідною темою таких творів стає тема подорожі, спричиняючи, дуже часто, перехід протоджерела на символічний рівень функціонування – позначення будь-якої подорожі, що супрово-джується доланням численних перешкод. Як зазначає А. Є. Нямцу, відбувається «апок-рифізація» матеріалу, при якій на перший план висувається емблематична функція об-раза» [19, 14–15]. В художній літературі такий тип одиссей можна поділити на морські (Лондон Дж. «Північна Одиссея», Сабатіні Р. «Одіссея капітана Блада»), космічні (Кларк А. «Космічна одиссея 2001 року») та духовні, де подорож здійснюється в пошу-ках власного «Я» (Джойс Дж. «Улісс»).

Наступною теорією походження гомерівської «Одіссеї» є казково-фольклорна теорія. На думку А. Боннара «Одіссея» не тільки історія завоювання олова, вона переноситься в міфологічне минуле за п'ятдесят або десять років до Одіссея. В ній багато міфів, які (яке б не було їх походження, географічна чи історична основа) не мають нічого спільного з поверненням із Трої ахейського вождя Одіссея, початковою точкою поеми, і які набагато древніші ніж цей епізод [1, 82]. Таким архаїчнішим мотивом гомерівської поеми є мотив народного сказання про повернення чоловіка. В кінці XIX ст. фольклористом І. Созоновичем була висунута твердження, що середньовічне сказання про раптове повернення чоловіка додому на весілля своєї дружини виникло на основі класичної оповіді про повернення Одіссея до Пенелопи [20, 537], і було спростовано згодом. Зокрема, російський дослідник І. І. Толстой, порівнявши мотиви Гомерівської поеми з фабульними мотивами казки, приходять до висновку, що сюжет казки набагато древніший від фабули «Одіссеї», яка «вийшла з казки, що жила до неї, і, що продовжувала і продовжує жити після неї та від неї незалежно» [21, 520]. Висновок вченого ґрунтується по-перше, на виявленні порушенні порядку послідовних моментів казкової фабули в «Одіссеї» (вступний епізод прощання чоловіка з дружиною проявляється ретроспективно в кінці гомерівської оповіді зі слів Пенелопи), та, по-друге, приглушеному вираженні типових для даного типу казки моментів (мотив фатального дня, чарівного польоту на весілля, завершального весільного бенкету), тобто, вони передували літературному оформленню «Одіссеї». Рудимент казки знаходить і І. М. Троцький [22, 532], вказуючи на епізод, в якому Одісей, перемагаючи Кірку, погрожує вбити її, що є неможливим, так як гомерівські боги безсмертні, а вбивство відьми належить архаїчнішому періоду. «В низці випадків в грецькому міфі можна виявити пережитки більш ранньої стадії сюжету, значення яких розуміється лише при співставленні з сучасною казкою; казка зберегла в незмінному вигляді такі архаїчні риси, раціоналізація яких у грецькому міфі затемняла ведення оповіді і створювала сюжетну неузгодженість: там, де в гомерівських поемах філологи вбачали пізніші інтерполяції або вставки невдачливого «редактора», – зіставлення з казкою нерідко виявляє рудимент старовинної форми оповіді, збережений як елемент легенди, який погано вкладається в новий сюжетний контекст» [22, 525–526].

Казково-фольклорний сюжет про повернення чоловіка на весілля дружини визначає систему головних персонажів і тему – відношення чоловіка та дружини. Частина літературних ремінісценцій «Одіссеї» побудована за тим же принципом. Однією з основних сюжетних ліній є стосунки Пенелопи та Одіссея. У повісті К. Варналіса «Щоденник Пенелопи» дописується гомерівський сюжет щоб заповнити подієву лакуну про життя Пенелопи у відсутність Одіссея. Грецький письменник позбавляє образ Пенелопи аури добродетності та моделює стосунки між царицею та Псевдо-Одіссеем. Інтеріоризація конфлікту Одіссеї та Пенелопи відбувається і в романі Е. Юнсона «Прибій і береги», де подружжя зображується нещасними, абсолютно різними один одному людьми, які повинні відновити свою сім'ю лише для того, щоб відповідати образам, оспіваним у піснях.

Таким чином, огляд історико-літературних досліджень гомерівського питання створює цілісну картину для розуміння давньогрецької поеми, яке є необхідним для аналізу функціонування мотивів «Одіссеї» в літературі. Казково-фольклорна та географічна теорії походження поеми дають ширше уявлення про способи переосмислення традиційного сюжету від простого продовження і дописування до переходу «Одіссеї» на емблематичний рівень функціонування – морська, космічна, духовна одіссея. В свою чергу

питання реальності Гомера також знаходять відображення в численних інтерпретаціях. Неоднозначність судження щодо його ролі в створенні поем ще раз підіймає питання ролі оригінального поета та того, хто обробляє традиційний сюжет.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боннар А. Греческая цивилизация: В 2-х т. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1994. – Т. 1. – 448 с.
2. История всемирной литературы: В 9-ти т. – М.: Наука, 1983. – Т. 1. – 584 с.
3. Грабарь-Пассек М. Античные сюжеты и формы в западноевропейской литературе. – М.: Наука, 1966. – 319 с.
4. Нямцу А. С. Поэтика традиционных сюжетов. – Черновцы: Рута, 1999. – 176 с.
5. Лосев А. Ф. Гомер. – М.: УЧПЕДГИЗ, 1960. – 350 с.
6. Маркиш С. Гомер и его поэмы. – М.: Изд-во Худ. лит-ры, 1962. – 126 с.
7. Пащенко В. І., Пащенко Н. І. Антична література: Підручник. – К.: Либіль, 2001. – 718 с.
8. Цыбенко О. П. VI Международная конференция по «Одиссее» // Вестник древней истории. – 1991. – № 3. – С. 246–249.
9. Еренштайн Альберт. Ходіння Гомера по муках // Літературно-науковий вісник. – Львів, 1925. – Т. 88. – С. 106–110.
10. Варналіс К. Щоденник Пенелопи // Сучасна грецька повість: Збірник. – К.: Дніпро, 1981. – С. 5–103.
11. Флоренсов Н. А. Троянская война и поэмы Гомера. – М.: Наука, 1991. – 144 с.
12. Фейхтвангер Лион. Одиссей и свиньи, или о неудобстве цивилизации // Лже-Нерон. Рассказы. – М.: Правда, 1990. – С. 415–437.
13. Фрадкин И. «Обработки» Бертольда Брехта // Брехт В. Обработки. – М.: Искусство, 1967. – С. 5–24.
14. Мелетинский Е. М. От мифа к литературе. Курс лекций «Теория мифа и историческая поэтика». – М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 170 с.
15. Дион Хрисостом. Речь 53. О Гомере // Античность в контексте современности / Под ред. А. А. Тахо-Годи и И. М. Нахова. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – С. 182–185.
16. Колосובה Е. Загадки «Одиссеи» // Новый Акрополь. – 2002. – № 5. – С. 42–45.
17. Гришина О. Куда же плывал Одиссей? // Новый Акрополь. – 2002. – № 5. – С. 46–49.
18. Каграмов Ю. Куда плыл Одиссей? // Знание – сила. – 1970. – № 9. – С. 56–57.
19. Нямцу А. Поэтика современной фантастики. – Черновцы: Рута, 2002. – 240 с.
20. Созонович И. К вопросу о западном влиянии на славянскую и русскую поэзию. – Варшава: Тип. К. Ковалевского, 1898. – Ч. II. – 132 с.
21. Толстой И. И. Возвращение мужа в Одиссее и в русской сказке // Сергею Федоровичу Ольденбургу к пятидесятилетию научно-общественной деятельности (1882–1932): Сб. ст. – Л.: Изд-во АН СССР, 1934. – С. 509–522.
22. Троцкий И. М. Античный миф и современная сказка // Сергею Федоровичу Ольденбургу к пятидесятилетию научно-общественной деятельности (1882–1932): Сб. ст. – Л.: Изд-во АН СССР, 1934. – С. 523–534.

ЗМІСТ

Обелец Ю. А.	
Темпоральный аспект «возможного мира» художественного текста.	5
Голозубов А. В.	
Священное насилие в антиутопии: ритуал или обыденность.	11
Щербан Т. Д.	
Психологічні особливості сугестивності поетичного образу.	16
Норец М. В.	
О природе художественного конфликта	22
Остроушко О. А.	
Дискурс замовлянь.	27
Колесниченко Н. Ю.	
Гендерные исследования и женский роман.	34
Доронина Т. А.	
Общие подходы к выделению женского концепта в теории литературы.	42
Улюра Г. А.	
Видавничі стратегії щодо сучасної жіночої літератури в Україні та Росії.	46
Лохматова А. И.	
Художественная литература как исторический источник второй пол. XIX в.	53
Дубровина Н. В.	
Проблемы филологического изучения литературы социалистического реализма как культурного феномена.	61
Саевич И. Г.	
Дихотомия «слово – молчание» в культуре символизма.	68
Калашникова О. Л.	
Интермедиальность маканинского текста: синтез или деконструкция (о художественном коде постмодернизма).	75
Чорна Н. В.	
Принцип «нон селекцій» як художній код постмодерного дискурсу.	80
Луцюк М. В.	
Література премудрості: Старий Завіт і давньосхідні літератури.	86
Белогуб А. Л.	
Библейские имена Адам и Ева в топонимической лексике.	91
Якубовська Н. О.	
Вплив «гомерівського питання» на своєрідність літературної трансформації «Одіссеї» (теоретичні аспекти).	97
Налбантова Е.	
Вариации на тему смерти в двух стихотворениях Христо Ботева.	104
Макарова Т. Т.	
О некоторых особенностях философского романа современной французской литературы (на материале романа Мориса Дрюона «Мемуары Зевса»).	109

Науковий щорічний журнал

«МОВА І КУЛЬТУРА»

У 10-ти томах

Випуск 7

Том VII

Частина перша

**ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА
В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРИ**

Макет, комп'ютерна верстка: *Є. Петренко*

Адреса для листування:

01054, м. Київ-54, а/с 109

тел./факс: (044) 238-64-47, 238-64-49

e-mail: conf@graffiti.kiev.ua

Видавничий Дім Дмитра Бураго

01054, УКРАЇНА, м. Київ, вул. О. Гончара, 52, оф. 15.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру

ДК № 1138 від 2.12.2002 р.

Підписано до друку 25.11.2004 р.

Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.

Обл.-вид. арк. 22,51. Ум.-друк. арк. 16,04. Наклад 500 прим. Зам. № 809.